

De vroedvrouw van Venetië

Roberta Rich

De vroedvrouw van Venetië

vertaald door
Dorienke de Vries

Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council (FSC) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

ISBN 978 90 239 9446 6
NUR 342

Vertaling: Dorienke de Vries
Ontwerp omslag: Will Immink Design
Omslagbeeld: Thinkstock & Collaboration / Arcangel Images
Layout en dtp: Gerard de Groot

Oorspronkelijk verschenen bij Doubleday Canada, onderdeel van Random House of Canada Ltd, onder de titel *The Midwife of Venice*.

Oorspronkelijke uitgave © 2011 Roberta Rich
Nederlandstalige uitgave © 2013 Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden

Voor Mimi Meehan
1920-2007

Ghetto Nuovo, Venetië

1575

Om middernacht regeren in Venetië de honden, de katten en de ratten. De Ponte di Ghetto Nuovo, de brug naar het getto, trilt onder het gewicht van zakken rottende groenten, ranzig vet en ongedierte. Vormloze gedaanten, waarschijnlijk dieren, komen bovendrijven in de Rio di San Girolamo en blijven hoog op het water ronddobberen. Door de nevels die opstijgen uit het kanaal echoot het gekrijs en geknor van varkens die op zoek zijn naar iets eetbaars. In de straten sijpelt het rioolwater over het plaveisel en maakt dat spekglad, waardoor het lopen gevaarlijk wordt.

Het was in zo'n nacht dat de mannen haar kwamen halen. Hannah hoorde hun stemmen, schoof de gordijnen open op een kier en probeerde iets te zien op de campo. De houtskoolbrander die anders haar kamer verwarmde, was uitgegaan en op de binnenkant van het raam zat een dikke ijslaag die haar het zicht benam. Ze warmde twee munten op haar tong, hoewel de bittere metaalsmaak haar gezicht deed vertrekken, en drukte

ze met haar duimen tegen het glas tot er twee kijkgaatjes in het ijs waren gesmolten. Drie verdiepingen lager stonden twee mannen te redetwisten met Vicente, wiens taak het was de poorten van het Ghetto Nuovo bij zonsondergang te sluiten en bij zonsopgang weer open te doen. Voor een scudo wees hij iedere man de weg naar Hannahs woning, maar deze keer leek hij met de bezoekers in een felle woordenstrijd gewikkeld. Hij schudde heftig zijn hoofd en zette zijn woorden kracht bij door met zijn toorts te zwaaien, waardoor het licht over hun gezicht flakkerde.

Dat ze 's avonds laat door een man werd opgehaald, kwam veel vaker voor; het lag in de aard van haar beroep. Maar deze mannen vielen hier uit de toon, al kon ze niet precies onder woorden brengen waardoor. Beschermd door het bevroren raam gluurde ze nogmaals door de kijkgaatjes; de ene man was lang en breedgeschouderd en droeg een mantel die met bont was afgezet. De andere man, die kleiner en gezetter was, had een zijden kniebroek aan die veel te dun was voor zo'n koude nacht. De lange man stond druk naar haar woonblok te gebaren; het kant aan zijn manchetten fladderde als de veren van een baltsende duif.

Zelfs dwars door het raam heen hoorde ze dat hij haar naam uitsprak als een Asjkenazische Jood, met de eerste 'h' als de keelklank 'ch'. Zijn stem galmde tussen de smalle gebouwen rond de campo. Toch klopte er iets niet. Het duurde even voor het tot haar doordrong wat dat was.

Beide mannen hadden een zwarte hoed op. Op bevel van de Raad van Tien, het hoogste bestuursorgaan van

Venetië, waren alle Joden verplicht de vuurrode *berete* te dragen, als symbool voor het bloed van Christus dat ze hadden vergoten. Deze christenen hadden hier in het getto, en dan ook nog eens midden in de nacht, niets te zoeken en er was geen enkele reden te bedenken waarom ze van haar diensten gebruik zouden willen maken.

Maar misschien oordeelde ze te snel. Misschien zochten ze haar om een heel andere reden. Het kon zijn dat ze nieuws hadden over haar man. Misschien – moge God haar gebed verhoren – kwamen ze haar vertellen dat Isaak nog in leven was en onderweg naar huis.

Toen de rabbi haar maanden geleden het bericht van Isaaks gevangenneming bracht, stond ze op dezelfde plaats als deze mannen nu, naast de put, om water te putten voor de was. Ze viel flauw toen ze het hoorde. De eikenhouten emmer glipte uit haar hand en kwam op haar voet terecht. Het water doorweekte haar jurk en plensde over haar schoenen en over het plaveisel. Haar vriendin Rebekkah, die een paar meter verderop in de schaduw van de granaatappelboom met de burens stond te babbelen, wist nog net haar arm te grijpen voor haar hoofd tegen de putrand sloeg. Zo groot was haar verdriet geweest, dat ze pas een paar dagen later merkte dat haar voet was gebroken.

De mannen kwamen dichterbij. Nu stonden ze pal onder haar raam te huiveren in de winterkou. De muren in Hannahs *loghetto* waren vlekkerig van het vocht en de plafonds geelbruin uitgeslagen. Haar nachtjapon en de deken die ze van het bed had gegrist en omgeslagen plakten aan haar lichaam. Ze trok de deken wat hoger op; de stof geurde zwaar naar haar nachtmerries, naar

Isaak en naar sinaasappels. Hij at graag sinaasappels in bed, en dan voerde hij haar de partjes terwijl ze lagen te praten. Ze had de deken niet meer gewassen sinds Isaak naar de Levant was vertrokken om in specerijen te handelen. Op een nacht zou hij terugkomen, bij haar in bed kruipen, haar in zijn armen nemen en haar opnieuw zijn vogeltje noemen. Tot die tijd zou ze aan haar kant van het bed op hem wachten.

Ze glipte in de wijde *cioppà* met de doelgerichtheid van een vrouw die gewend is zich te haasten, legde de deken terug op het bed en streek er liefdevol overheen, alsof Isaak eronder lag te slapen.

Terwijl ze wachtte op het bonken van voetstappen op de trap en het bonzen van vuisten op haar deur, probeerde ze de houtskoolbrander aan te steken. Haar vingers waren onwillig van kou en nervositeit en met moeite sloeg ze het stukje vuursteen langs de tondeldoos. Het vuur smeulde, laaide op en begon te branden, en het werd warmer in de kamer, zodat ze in de roerloze lucht niet langer de wolkjes van haar adem kon zien. Aan de andere kant van de muur klonk het zachte gesnurk van haar burens en hun vier kinderen.

Weer tuurde ze ingespannen door de kijkgaatjes. De lange man zei iets met schelle stem, draaide zich op zijn hakken om en beende naar de ingang van haar woonblok. De gezette man dribbelde achter hem aan, met twee stapjes voor elke pas van de lange. Ze hield haar adem in en probeerde Vicente met haar gedachten te dwingen hun te vertellen dat ze het onmogelijke van haar eisten.

Om zichzelf te kalmeren streelde ze haar buik, al

haatte ze die om zijn platheid. Door haar nachtjapon heen voelde ze de tere punten van haar bekken. Ze was een beetje misselijk en in een kortstondige verrukking vlamde de hoop in haar op, alsof ze even een kind voelde bewegen. Maar het was de geur van de po en de schimmel op de muur die haar maag van streek maakte. Ze had net haar maandelijkse bloeding en zou zichzelf volgende week weer reinigen in de *mikwe*, het rituele bad dat het laatste spoortje bloed zou verwijderen.

Ze kon de krakkemikkige trap voelen trillen. Stemmen naderden haar deur. Hannah sloeg haar armen om zich heen en spitste haar oren om het gemompel te verstaan. Ze riepen haar naam en bonsden op de deur. Met moeite weerstond ze het verlangen om weer in bed te duiken, de dekens over haar hoofd te trekken en roerloos te blijven liggen. Haar buurvrouw, die vorig jaar een tweeling had gekregen en haar nachtrust nodig had, roffelde op de muur om stilte.

Hannah draaide haar zwarte haar in een knot en zette die vast met een haarspeld. Voordat de mannen binnen konden stormen, gooide ze zelf de deur al wijd open, op het punt Vicente te hulp te roepen. Maar toen sloeg ze de hand voor haar mond om een kreet van verbazing te smoren. Tussen de beide christenen stond de rabbi, bleek als een stuk perkament. Hannah deinsde achteruit, haar kamer in.

Rabbi Ibraiham kuste zijn vingertoppen en raakte even de *mezoeze* aan, het kleine doosje met de Tora, dat aan de rechter deurpost hing. ‘*Sjolem aleichem*, Hannah, en neem ons niet kwalijk dat we je storen.’ De rabbi had zich in grote haast aangekleed: de franjerand van zijn

gebedssjaal hing ongelijk rond zijn knieën en zijn kepeltje stond scheef.

‘Aleichem sjolem,’ antwoordde ze. Ze wilde haar hand op zijn arm leggen, maar trok hem net op tijd weer terug. Een vrouw mocht geen enkele man buiten haar familie aanraken, ook niet als ze niet haar maandelijks bloeding had.

‘Deze mannen moeten je spreken. Mogen we binnenkomen?’

Hannah sloeg haar ogen neer, zoals haar gewoonte was in het gezelschap van andere mannen dan Isaak. Ze hoorden niet binnen te komen. Ze was niet behoorlijk gekleed en ze pasten nooit met hun viere in haar kamer.

Haar stem was hoger dan normaal toen ze de rabbi vroeg: ‘Gaaf het al wat beter met uw vrouw? Ik hoorde dat ze last had van jicht en al sinds de vorige sjabbat het bed moet houden.’

De rabbi was al tamelijk kromgegroeid en zijn kleren hadden de mufte geur die zo kenmerkend is voor een man wiens vrouw niet gezond genoeg is om zijn kleding te luchten en te zorgen dat hij niet de hele nacht bij kaarslicht met zijn neus in de boeken zit. Misschien was Rivkah eindelijk naar de Joodse wijk in Rome verhuisd en bij haar oudste zoon ingetrokken, waarmee ze meer dan eens had bedreigd.

De rabbi haalde zijn schouders op. ‘Rivkah kan nog steeds haar handen en voeten niet gebruiken, maar helaas geldt dat niet voor haar tong. Haar woorden zijn een scherp snijdend zwaard.’

‘Ach, wat naar voor u.’

De huwelijksproblemen van de rabbi waren bekend

bij elke gettobewoner die binnen gehoorsafstand van hun appartementje woonde. In al de veertig jaar van hun huwelijk hadden Rivkah en de rabbi geen enkel vredig moment gekend.

‘Heren, dit is onze vroedvrouw Hannah – moge zij gezegend zijn boven alle vrouwen.’ De rabbi boog. ‘Hannah, deze heer is conte Paolo di Padovani en dit is zijn broer Jacopo – moge God, onze Rots, hun bescherming en een lang leven schenken. De conte stond erop dat ik hem bij jou zou brengen. Hij vraagt onze hulp.’

Onze hulp? dacht Hannah. Kon zij soms preken? Kon hij soms baby’s ter wereld helpen?

‘Ik heb de conte al uitgelegd dat hij het onmogelijke vraagt,’ zei de rabbi. ‘Het is jou verboden christenvrouwen bij de bevalling te helpen.’ Dat was zo. Afgelopen zondag nog was Fra Bartolome, de dominicaanse priester, op het Piazza San Marco van leer getrokken tegen christenen die zich onder behandeling stelden van een Jood of, om het in zijn woorden te zeggen, ‘van een vijand van het kruis’.

De conte probeerde de rabbi te onderbreken, maar die stak zijn wijsvinger op. ‘Een pauselijke ontheffing, wilde u zeggen? Niet voor een eenvoudige vroedvrouw als Hannah.’

Deze keer leek de rabbi aan Hannahs kant te staan. Ze hadden er allebei belang bij het verzoek van de conte te weigeren.

De conte leek ergens in de vijftig, minstens twee keer zo oud als Hannah. Zijn ingevallen wangen getuigden van uitputting en deden hem even oud lijken als de rabbi. Hij knikte Hannah toe en wrong zich langs de rabbi

naar binnen, een beetje gebukt om zijn hoofd niet te stoten tegen het schuine plafond. Hij was lang, een kenmerk van christenen, en het eten van gebraden vlees had hem een rode gelaatskleur gegeven. Hannah probeerde langzamer te ademen. De lucht in de kamer leek niet voldoende voor hen allemaal.

‘Het is me een eer je te ontmoeten,’ zei de conte, terwijl hij zijn zwarte hoed afnam. Hij had een diepe, aangename stem en sprak het sissende *Veneziano*, het dialect van de stad.

Zijn broer Jacopo was een onberispelijke verschijning. Zijn bolle wangen waren keurig gepoederd en geen modderspatje ontsierde zijn kniebroek. Hij kwam behoedzaam binnen, voetje voor voetje, alsof hij verwachtte dat de krakende vloer onder zijn gewicht zou bezwijken. Hij maakte een lichte buiging voor Hannah.

De conte knoopte zijn mantel los en nam de kamer in zich op: het simpele veldbed, de vlekkerige muren, de dennenhouten tafel, de *menora*. Het stompje kaars in de hoek sputterde en joeg flakkerende schaduwen door het vertrek. Het was duidelijk dat hij nog nooit zo’n bescheiden onderkomen vanbinnen had gezien. Uit de manier waarop hij zorgvuldig afstand van de muren hield, bleek wel dat het hem tegenstond.

‘Wat brengt u hierheen, zo midden in de nacht?’ vroeg Hannah, ook al wist ze dat heel goed.

‘Mijn vrouw is aan het bevallen,’ zei de conte, die van het ene been op het andere wiebelde. Zijn gezicht stond gekweld en zijn lippen waren samengeperst tot een dunne, witte streep. Zijn broer haakte zijn ene voet om een stoelpoot en trok die met veel gekras over de vloer naar

zich toe. Hij sloeg met zijn zakdoek de zitting af en ging zitten; zijn ene bil hing in de lucht.

De conte bleef staan. 'Je moet haar helpen.'

Hannah had altijd moeilijk hulp kunnen weigeren, of het nu om een gewond vogeltje ging of om een bevalende vrouw. 'Het gaat me aan het hart om te weigeren, heer.' Hannah wierp een snelle blik op de rabbi. 'Als de wet het toestond, zou ik u met alle plezier van dienst zijn, maar zoals de rabbi al heeft uitgelegd, kan ik het niet doen.'

De conte had blauwe ogen, met een netwerk van fijne rimpeltjes eromheen, maar zijn schouders hingen niet en zijn rug was kaarsrecht. Wat een verschil met de mannen in het getto, die altijd gebogen zaten over hun tweedehands kleding, hun edelstenen en hun Tora en daardoor bleek en krom waren geworden.

'Mijn vrouw heeft nu al twee dagen en twee nachten weeën. De lakens zijn doorweekt van bloed, maar het kind weigert te komen.' Hij maakte een hulpeloos gebaar. 'Ik weet niet wie ik anders moet vragen.'

Zijn gezicht was dat van een man die lijdt onder de pijnen van zijn vrouw. Er ging een steek van medelijden door Hannah heen. Ze had al heel wat moeilijke bevalingen gedaan. Urenlange weeën; kinderen die dwars lagen; kinderen die dood werden geboren; moeders die stierven aan melkkoorts. 'Het spijt me heel erg, heer. U moet wel veel van uw vrouw houden, dat u zich in het getto waagt om mij te zoeken.'

'Haar geschreeuw heeft me het huis uit gedreven. Ik hield het daar niet langer uit. Ze smeekt God een eind aan haar lijden te maken.'